

Maslinica na otoku Šolti prema opisu u latinskoj pjesmi Antuna Matijaševića Karamanea

Teo Radić

Odsjek za klasičnu filologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ovaj rad donosi dosad neobjavljenu latinsku pjesmu Višanina Antuna Matijaševića Karamanea (1658–1721), u kojoj se daje opis novosagrađene vile Maslinice na otoku Šolti. Tekst pjesme, zajedno s prologom posvećenim opatu Bartolomeu Zenu, nastao je u prigodi Matijaševićeva posjeta Maslinici 1717. godine. U uvodnom se dijelu rada donose osnovni podaci o autoru i njegovu djelu te mjestu Maslinici, kao i kratak sadržaj pjesme. Ovaj dio sadrži i kraći osvrt na Matijaševićev jezik i stil te napomene o latinskom izdanju pjesme i njezinu hrvatskom prepjevu. Središnji dio donosi usporedan latinski tekst i hrvatski prepjev popraćen bilješkama. U završnom pak dijelu rada nalazi se popis potencijalnih Matijaševićevih izvora, odnosno sličnih mjesta u stihovima antičkih pjesnika.

Ključne riječi: Antun Matijašević Karamaneo, Maslinica, otok Šolta, hrvatsko pjesništvo na latinskom u 18. stoljeću

UVOD

1.

Antun Matijašević Karamaneo (*Antonius Matthiasaeuius Caramanaeus*), znanstvenik, književnik i prevoditelj, rođen je 29. srpnja 1658. u Visu. Školu pohađa u biskupijskom sjemeništu u Hvaru i na isusovačkom kolegiju u Rijeci, a potom odlazi na studij u Padovu, gdje 1686. stječe doktorat iz obaju prava. Dvije godine poslije vraća se na rodni otok. Obavljajući dužnosti svećenika i župnika sve više pronalazi interes za znanstveni i književni rad. Godine 1696. ponovno odlazi u Italiju. U venetskom gradu Rovigu tri je godine profesor na biskupijskom kolegiju. Ondje je prijatelj Camillu Silvestriju, vrsnu prevoditelju Perzijevih i Juvenalovih satira. Potom neko vrijeme boravi u Padovi te naposljetku odlazi u Mletke. Poslije osam godina života u Italiji vraća se 1704. na Vis, gdje umire 21. ožujka 1721.

Vrijeme provedeno u talijanskim kulturnim središtima donijelo mu je poznanstva s mnogim utjecajnim osobama onoga doba. U takvim je okolnostima znamenita izdavačka kuća Lorenza Basseggia godine 1704. uz Ovidijeva djela *Fasti*, *Tristia* i *Ex Ponto* objavila i opsežan Karamaneov komentar, koji je među stručnom publikom bio iznimno dobro prihvaćen (Novak 1956: 456).

Kao izvrstan poznavatelj talijanskog i klasičnih jezika Matijašević je od mladosti pisao latinsku i talijansku poeziju, a bavio se i prevodjenjem. Posebno je znamenit njegov opis hvarškoga kazališta (*Carmen ad V. C. Jacobum Candidum*) iz 1712. Isti je tekst, uz neke preinake, objavljen 1980. u cijenjenom časopisu *Humanistica Lovaniensia* (Allison – Schnur 1980: 250-269).

Radi prikupljanja građe iz dalmatinske povijesti Karamaneo se dopisivao s istaknutim povjesničarima i intelektualcima, kao što su Filippo Riceputi, Franjo Radoš i Jakov Salečić. Bio je i Riceputijev suradnik u prikupljanju građe za djelo *Illyricum sacrum* (Novak 1956: 460). Proučavao je povijest, arheologiju i numizmatiku otoka Visa i Hvara.

Velik dio njegova opusa ostao je u rukopisu. Čini se da Karamaneo nije pokazivao osobit interes za tiskanje svojih djela nakon povratka na Vis ili su pak neke objektivne okolnosti stale na put takvim planovima (Stepanić 2005: 84).

2.

Maslinica je naselje od dvjestotinjak stanovnika smješteno u uvali zapadne obale otoka Šolte. Mjesto se počelo razvijati početkom 18. stoljeća nakon što su krajem prethodnoga stoljeća Ivan Petar Marchi i njegova braća, članovi ugledne splitske plemićke obitelji porijeklom iz Bola na Braču, od mletačkoga providura bili zatražili odobrenje da u ondašnjoj uvali osnuju novo naselje i izgrade dvorac s obrambenim kulama za obranu od čestih gusarskih napada. Konačno su odobrenje dobili u siječnju 1704. godine pošto se s njihovom molbom složila i splitska komuna. Duskora podignuta obrambena kula imala je četiri kata, a godine 1708. sagrađeno je i veliko, četverokutno dvorište s četirima zgradama. Kad su radovi već u znatnoj mjeri bili dovršeni, pozvali su iz Dalmatinske Zagore nekoliko obitelji kako bi ondje služili kao težaci i, u slučaju potrebe, vojnici (Božić-Bužančić 1999: 184).

Dvorac je dugo godina služio svojoj izvornoj namjeni, a danas je preuređen u atraktivan i vrlo poznat restoran. U neposrednoj njegovoj blizini izgrađena je i marina s pedesetak vezova.

3.

Godine 1717. Maslinicu je posjetio i Antun Matijašević Karamaneo. U pjesmi koju je tom prigodom napisao, a koja se ovdje prvi put donosi u tisku i prepjevu,

upoznaje nas s okolnostima svojega dolaska te daje vrlo iscrpan opis cijeloga mjesta.

Pjesmi prethodi *Proslav* sastavljen u 34 elegijska distiha, posvećen Bartolomeu Zenu, tadašnjemu opatu samostanske crkve sv. Nikole u Komiži.¹ U njemu Karamaneo navodi kako je nedavno uslijed oluje na nekoliko dana završio u Maslinici na otoku Šolti, a budući da uza se nije imao knjiga, odlučio se skratiti vrijeme pišući pjesmu o tamošnjoj prekrasnoj vili. Ali to mu, kako sjetno veli, nije bio nimalo jednostavan zadatak jer mu sada kao starcu pjesnički talent više nije svjež kao nekada (1–18). Stoga moli opata da primi njegovu pjesmu, kakva god bila, i pročita je kad uhvati vremena od silnih obaveza, koje, kako se može zaključiti, uključuju poslove crkvenoga suca u Splitu (19–34).

Pjesma posvećena opisu Maslinice broji pak 201 heksameterski stih. U uvodu pjesnik kaže kako je na putu za Split brod kojim se vozio zbog olujna vjetera morao skrenuti s pravca i potražiti utočište u mirnoj luci u Maslinici (1–16). Dok brod uplovljava u luku, pjesnik uživa u pogledu na kuće, vinograde i ptice koje u moru love ribu. Prisjeća se pritom kako je za njegova posljednjega boravka na tom mjestu, kad se bio vraćao iz Mletaka, krajolik bio pust i neprepoznatljiv. Zadivljen je kako na mjestu na kojem je nekoć bilo samo oštro kamenje, sada vidi plodne vinograde i voćnjake. Velika čast za to pripada vlasnicima (17–76). A oni su, zajedno sa svojim težacima, tako dobro upoznali podneblje i značajke tamošnjega tla da obrađena zemlja s velikim kamatama nagrađuje njihov trud. Kako i ne bi kad je polje tako očišćeno i uređeno da više nema prepreka za bogat urod (77–100). Od kamenja koje je nekad prekrivalo polja danas su izgrađene kuće, gospodski stanovi i visoka obrambena kula. Pomislio bi čovjek da su u gradnji sudjelovali najpoznatiji mitski graditelji (101–117). Brod je konačno pristao u luku pa pjesnik može poći u razgledavanje svega onoga čemu se divio iz daljine. Upravitelj imanja pušta ga u zgradu i sve mu krene pokazivati (118–134). Golemo dvorište prepuno je razne peradi. A da bi se i životinje i ljudi, kako domaći tako i putnici namjernici, mogli napojiti, izgrađene su dvije cisterne u koje se slijeva kišnica s prostranih krovova, koju potom mjedena cijev vodi do krajnjega korisnika, bio on mornar ili pastir (135–171). Stube vode na katove te u unutrašnjost imanja. Ondje su vrt, popločani putevi i kuće za težake – baš kao u kakvu malenu gradu. Postoje dva ulaza, jedan na sjeveru, drugi na jugu, gdje je i put prema crkvi koja se nalazi na vrhu brežuljka, odakle se vide Hvar, Mljet, Lastovo, Korčula i Vis (172–195). Tu pjesnik staje s opisom. Možda će, kaže, ako poživi, jednom opisati i ostalo, ali tek kad bude dovršeno (196–201).

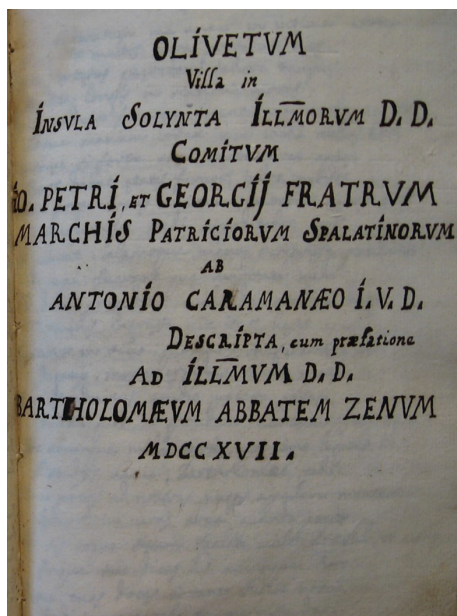
¹ Identifikaciju nam omogućuje natpis s vanjske strane svetišta: ANDREAS VITALITIVS PAR. EX LEGATO SVO ARBITRATVI A MATHEO IVCEVICH IOANNIS F. DE MANDATO HOC SACELLVM INTRA CENOBII CLAVSTRA VEN: ABBATIS BARTHOLOMEI ZENI PERMISSV EXTRVENDVM CVRAVIT ANNO DOMINI MDCXCV (Stipan 2015: 45, bilj. 28).

4.

Ukupno dvjesto trideset pet stihova koji su pred nama potvrđuju već ranije dane ocjene o Matijaševiću Karamaneu kao vrsnu poznavatelju latinskoga jezika, ali i vještu versifikatoru. Pjesnik suvereno vlada latinskim leksikom i gramatikom te prozodijom i metrikom, minimalno se odmičući od svojih klasičnih uzora. Njihov pak utjecaj u njegovim stihovima može se naslutiti pogledaju li se mjesta (*loci*) što ih donosimo u završnom dijelu rada. Pritom nimalo ne iznenađuje da razmjerno najveći dio takvih mjesta otpada na Ovidija. Nije Matijaševiću nimalo strana ni grčko-rimska mitologija, makar specifična i na trenutke izrazito tehnička tematika pjesme – opis seoskog imanja – ne ostavljala previše prostora za uvođenje takve vrste motiva.

Nimalo neočekivano za razdoblje u kojem stvara, Karamaneovi stihovi na trenutke ipak pokazuju određen odmak od klasičnih jezičnih i prozodijsko-metričkih normi. Na jezičnom planu to u najvećoj mjeri možemo primijetiti u upotrebi riječi kakvih ne nalazimo kod antičkih pjesnika (npr. *assultim*, *perattentus*, *saxetum*, *toleranter*, *quoquouersus*, *statumino*) ili onih za koje nemamo potvrdu kod antičkih autora uopće (npr. *cummarus*, *scabricies*). Na planu metrike i prozodije otklon od klasičnih uzusa možemo pak ponajprije detektirati u relativno malenu broju primjera neklasične prozodije, od onih koji nisu bili tako neuobičajeni već i kod antičkih pjesnika (npr. pokraćivanje diftonga ispred vokala u složenicama /*pręaltarum*/ ili pokraćivanje završnih vokala koje se može objasniti pravilom o jampskom kraćenju /*lectiö solers, posteä uendit!*/) do onih kakvih u klasičnih versifikatora u pravilu ne nalazimo (npr. *uerö greges, uerö plagam, uerö satis, proponö legendum, quandö supremam*).

Sve navedeno, međutim, nimalo ne umanjuje visoku ocjenu koju Karamaneovi stihovi neupitno zaslužuju. Jezik njegova opisa Maslinice na Šolti vrlo je bogat, raznolik i neusiljen, a metrička kompozicija nadasve elegantna i uglavnom lišena potrebe da se utječe kompromisima kakvima ni mnogi klasični pjesnici često nisu mogli odoljeti.

Slika 1: Karamaneo, *Olivetum*, Arheološki muzej u Splitu; rkp. 50b56-1, fol. 88

NAPOMENE UZ LATINSKO IZDANJE TEKSTA

Latinski tekst priređen je prema rukopisu koji se kao dio Karamaneove ostavštine čuva u knjižnici Arheološkoga muzeja u Splitu pod signaturom 50b56-1. Riječ je o prijepisu Hvaranina Franje Radoša (*Franciscus Radossius*), Matijaševićeva suvremenika i korespondenta. Kako to obično biva u slučajevima kad nam piščev autograf nije dostupan, tako ni ovom prilikom ne možemo pouzdano znati koliko je za određene pojave u rukopisu odgovoran sâm autor, a koliko osoba koja je tekst prepisala. Pa ipak, kako potreba da se tekst reproducira u što izvornijem obliku ne proizlazi samo iz želje da se riječi prenesu onako kako ih je njihov autor zamislio nego i iz nastojanja da načela njihova zapisivanja posluže i kao svjedočanstvo vremena u kojem je djelo nastalo, učinilo nam se opravdanim u ovom izdanju donijeti tekst u obliku koji će sačuvati veliku većinu ortografskih karakteristika rukopisnoga predloška.

Generalno, ovaj tekst ne odstupa previše od klasične latinske ortografije. Najzastupljenija se razlika očituje u bilježenju diftonga *ae* i *oe*, za koje u rukopisu gotovo isključivo nalazimo znak ϵ (u dijelovima teksta pisanim verzalom $\mathcal{A}\mathcal{E}$), a svega nekoliko puta α (npr. *præsul*). Znak ϵ također se, ali vrlo rijetko, javlja i na mjestima gdje bi se očekivalo \bar{e} (npr. *f̄ecundus* mjesto *fēcundus*). Sve ovakve razlike o odnosu na klasičnu ortografiju, kao i vrlo rijetke nedosljednosti u odnosu na principe koji su uspostavljeni u tekstu rukopisa, vjerno su zadržane u tekstu koji donosi ovo izdanje.

U nekim se slučajevima ipak u većoj mjeri interveniralo u izvornu grafiju, ponajprije u vidu zamjenjivanja znaka *j* (tzv. *i longa*) znakom *i* (npr. *ingenii* umjesto *ingenij*) te razrješavanja razmjerno rijetkih kratica i pokrata. Najznatnije pak intervencije u tekst što nam ga donosi predložak posljedica su potrebe da se bilježenje interpunkcije te velikih i malih početnih slova približi razumijevanju današnjega čitatelja, premda treba kazati da kod ovoga teksta u tom pogledu nije bila nužna znatnija prilagodba, što često zna biti slučaj s tekstovima drugih novovjekovnih autora.

Prijevod Karamaneove pjesme o Maslinici na otoku Šolti, u skladu s tradicijom prevođenja latinskih stihova na hrvatski, donosimo u stihovima koji ritmom oponašaju metar izvornika. Bilješke koje sadrže mahom realni komentar te poneku napomenu o tekstu izvornika nalaze se ispod prijevoda. Popis potencijalnih Matijaševićevih izvora, odnosno sličnih mjesta u stihovima antičkih pjesnika, donosimo u zasebnom dijelu rada iza latinskoga teksta i hrvatskoga prijevoda.

OLIVETVM
 VILLA IN INSVLA SOLYNTA ILLVSTRISIMORVM D. D.
 COMITVM IO. PETRI ET GEORGII FRATRVM MARCHIS
 PATRICIORVM SPALATINORVM AB ANTONIO CARAMANÆO
 I. V. D. DESCRIPTA CVM PRÆFATIONE AD ILLVSTRISIMVM
 D. D. BARTHOLOMÆVM ABBATEM ZENVM
 MDCCXVII.

89

Præfatio

- Subtexti trusum me nuper in intima portus
 Detinuit multos aura proterua dies.
 Otia pertęsus quęrebam fallere tempus
 Et tuta longas in statione moras.
- Quid tandem facerem, nautarum uerba perosus, 5
 Adque manum codex cum mihi nullus erat?
 Tentauit si forte seni contingeret aptos,
 Quos dabat ętatis feruor, inire modos.
- Nam prope, quas canerem, mirabar sepius ędes, 10
 Materiamque mihi suppeditabat ager,
 Et placuit: calamoque manu scripsisse prehenso
 Incepi, fuerant quę meditata mihi.
- Sed dum progredior, mihi desuetudine longa
 Carminis, ingresso uix iter, hęsit aqua.
- Restitit in sicco, quoniam subsederat ęstus 15
 Ingenii, musę cymbula tarda meę.
 Acrius adnixus, studio maiore peregi,
 Nulla quod, ut quondam, uena iuuabat opus.
- Hoc utcunq; mihi cessit, propono legendum 20
 A studiis uacuo, Bartholomęe, tibi,
 Non potes ad nostras nugas appellere mentem,
 Latior in curas area quando patet.
- Vt sis osque suum Spalati uult pręsul, et aures,
 Inque suo dicas ius cuicunq; foro.
- Nosce tuas dotes a tanto iudice nosci, 25
 Iudiciumque tibi te meruisse dari.
- 89r** Maximus ingenio similem sibi repperit unum,
 Qui sua sustineat munia mente pari.
 Nominis ipse sui decus immortale coronę
 Dicitur meritis imposuisse tuis, 30

MASLINICA
 VILA NA OTOKU ŠOLTI PRESVIJETLIH KNEZOVA, DOKTORA
 TEOLOGIJE, SPLITKIH PLEMIĆA BRAĆE IVANA PETRA I
 JURJA MARCHI PREMA OPISU ANTUNA KARAMANEA,
 DOKTORA OBAJU PRAVA, S PROSLOVOM PRESVIJETLOMU
 DOKTORU TEOLOGIJE OPATU BARTOLOMEU ZENU
 MDCCXVII.

Proslov

Nedavno vjetar me žestok u srce zavučene luke Dotjera, danima još daljnji mi priječaše put. Vremena ubi me višak, pa gledah da prevarim sate, Bezbrizan boravak svoj skratim u pristanu tom. Što li drugo i mogah kad mornarske priče zamrzih,	5
A pri ruci se baš nikoji ne nađe spis? Pokušah neću li možda ko starac graditi moći Stihove što mi ih jak mladosti davaše žar. Često se naime zgradi – temi za pjevanje – dñvljah,	10
Dodatnu građu k tom cijeli mi pružaše kraj. Svidje se: pisaljku uzeh te njome pisati stadoh Ono o čemu mi um bješe razmišljao tad. Ali na koraku prvom, kad dugo već pisao nisam,	15
Jedva što krenuh na put, pjesmi se prekine tok. Kako već potpuno splasnu nabujala talenta rijeka, Muzin se čamčić spor na suho nasuka tlo. Iz petnih upeh se žila i s mukom djelo dovrših,	20
Kad već pomoć mi svu negdašnji uskrati dar. Kakav god je rezultat, to nudim na čitanje tebi, Bartolomeju moj, časka kad uhvatiš već.	25
Ne možeš sada pozornost na moje obratiti trice Kada se širi za skrb pred tobom prostire dvor. Biskup želi u Splitu da budeš mu usta i uši, Da na sudištu tom svakomu izričeš sud.	30
Znaj da tvoje vrline toliki prepoznaje sudac, S punim pravom da čast prosudbe zadobi ti. Najveći jedinog slična oštroumljem pronade sebi, Ravna da pameću on preuzme dužnosti sve. Imena svojega diku da besmrtnu stavi na krunu Zaslugom tvojom, znaj, sutra govorit će svijet.	30

Cum tibi contigerit penitus uadimonia sisti,
 Otia nanciscens, otia nostra uide.
 Excusata tamen, quę non sibi carmina constant,
 Ætatis uitio deterioris habe.

Cum Spalatum molirer iter per cęrula puppe,
 Eurus ab incepto deflexit carbasa cursu;
 Obnitique ratis nequirit, nec nautica pubes
 Remigio potuit uentum supplere reflantem.

Iuimus, horrisoneę qua nos tulit impetus aure 5
 Commoti per terga maris, tandemque madentes,
 Fluctibus assultim fossam subeuntibus alnum,
 Strinximus oblongę litus decliue Solyntę.

Inde sinu fractos animis exceptit amico
 Portus, ab exigua qui deriuauit oliua 10
 Nomen, ubi placida puppes statione minores
 Et piscatorum cymbęque, scaphęque fruuntur.

Namque duas moles uitreum producit in ęquor,
 Quę latus obuertunt a parte furentibus undis
 Occidua, bipatensque suo quascunque recessu 15
 Omni nauiculas a tempestate tuetur.

Dumque propinquamus non uno remige terreę,
 90 Surrectas prospecto domos; et uinea multa
 Cernitur ad summum perlate consita cliuum,
 Quam scabra maceries quodam uelut aggere claudit. 20

Conspecta nostra diffugit aquaticus alno
 Grex auium, portus uisarum nare per oras.
 Multus enim rauco descenderat anser in ęquor
 Agmine uicinum, quod lento crebra natatu
 Percurrebat anas, totum caput ima subinde 25

In freta demergens perscrutatura sub undis,
 Si quis forte suo sit cummarus aptus in escam,
 Gobio uel paruus, uel iners halecula uentri.

Agrestem cultum tacitus mirabar et ędes,
 Totque suam uolucres uisas intrare cohortem, 30
 Namque recordatus, quam tetra fronte rigeret
 Tam pulchri modo forma loci cum forte fuissem
 A Veneta iuuenis quondam delatus in istum
 Vrbe redux, Aquilone ratem cogente, recessum.

Kada ti pođe za rukom dovršiti poslove sudske,
 Dokon napokon sâm, dokonu gledaj mi rad.
 Izgovor ipak postòji što pjesmi nedostaje sklada:
 Smatraj da krivac za to odmakla moja je dob.

Kada sam brodom u Split putovao pučinom sinjom,
 Istočnjak dune u jedra, od početnog skrenu ih pravca;
 Lađa nije se znala oduprijeti nit' su mornari
 Suprotno puhanje vjetra ublažiti veslima mogli.

Išli smo kuda nas nagna po hrptu nabujala mora 5
 Bučna vihora nalet; tad napokon, potpuno mokri,
 Dok se kroz probušen trup ulijevahu valovi silni,
 Obalu taknusmo strmu duguljasta otoka Šolte.

Potom nas klonule duhom u okrilje ljubazno primi 10
 Luka što zadobi ime po sitnome masline plodu,
 Gdje u pristanu mirnu uživaju brodovi manji,
 Ribarske k tomu još barke te ostali čamci na vezu.

Dva se naime mola u stakleno pružaju more 15
 Bok na zapadnoj strani izlažući valima bijesnim;
 Tako luka, jer pristup s obiju dopušta strana,
 Svaku brodicu štiti od nevere zaklonom svojim.

I dok se bližimo kopnu uz pomoć mnogih vesala,
 Uspravne promatram kuće i vinograd opažam mnogi,
 Zasađen vrlo široko do samoga vrha brežuljka
 Što ga suhozid hrapav ko nasipom zatvara kakvim. 20

Našu spazivši barku razbježala družba se ptica
 Vodenih, viđenih netom da uz kraj plivaju luke.
 Mnoge se naime bjehu u promuklu spustile jatu
 Guske na obližnje more, dok brojne hitahu patke, 25
 Plivajuć gipko i cijelu uranjajuć iznova glavu
 U more duboko, hoteć pretražiti ondje pod vodom

Ne bi li slučajno koji za jelo se našao zgodan
 Jastog¹ il' maleni glavoč il' incun za želudac njihov.

Prizoru sela i zgradi tad šutke se čuditi stanem,
 Pticama brojnim što vidjeh da svom se pridružuju jatu; 30
 Sjetih se naime kako baš ružno stršaše izgled
 Sada već prekrasna mjesta, kad jednom me slučajem pukim
 Kao mladića na povratku kući iz Mletaka grada
 Lađa pod naletom bure do skloništa dovela toga.

¹ Rječnici bilježe oblike *cammarus* i *gammarus*, ali ne i *cummarus*, kako stoji u rukopisu (usp. njem *Hummer*).

	Hic dum commemini nullumque fuisse nouale,	35
	Et nullos omnino lares, sed uepre frequenti Triste solum, litusque (!) inamabile nautis, Et iuga dumetis obiecta, uel horrida saxis, Cuncta perattentus tanquam transgressa stupebam	
	Priuos sumptus in tot modo commoda factos,	40
	Quin etiam plures consurrexisse penates Et uites in colle uidens, quę lęta uidentur Palmitibus culti uineta lacessere Gauri,	
90r	Erepta cum mente steti, quasi uana uiderem Somnia, cum uaria frustrantur imagine sensus,	45
	E tectis in agros quamplurima Chaonis ales Facta nube uolat, culmenque regressa domorum Obsidet, in tuto sibimet sic uisa morari, A naturali ueluti secura timore.	
	Quis spectatorum moliminis inscius ante Huius, ut ipse fui, non miraretur honorem Ruris opesque noui, quales per prędia sparsim Feruidiore solent exculca labore uideri?	50
	Cernis, ut addidicit ueterem posuisse rigorem Scabrics, terrorque situs; et crebra crepido Mansuefacta stetit, iam passa liquoris ab unco Dente pati, curuique uices deposcere rastri.	55
	Molliter assurgens per amęnum prodiga cliuum Se late diffundit humus, felixque superbit, Saxetis acuta suis, nec Bacchica tantum Dona, sed ubertim Pomonę munera profert.	60
	Quod nec iners natura prius, nec obunca malorum Vis lapidum dedit esse loco, solertia cultis Fecit inesse iugis; et ubi durauerat asper Pręcipites rigor ante petras, iam stirpe frequenti	65
	Ampla satis pubescit humus, quę rite subacta Spem de prouentu multo confirmat herilem. Hic siquando scabro nimis horrida murice saxa In rigidas passim quondam surgentia cautes	

- Dok se sjećah da ovdje nijednog ne bješe ugara, 35
 Kuće k tome nijedne, već gustim obraslo trnjem
 Sumorno tlo i mrska mornarima obala morska,²
 Bregovi usto šibljem il' oštrim prekriti stijenjem,
 Pozorno divljah se svemu, što prelazi, može se reći,
 Osobni trošak za dobra tolika iskorišten netom. 40
- Štoviše, kako se mnoge izgradiše kuće dok gledam,
 Kao i lozu na brdu, što mladicom, čini se, plodni
 Vinograd zove onaj na dvoboj obrađen gaurski,³
 Stadoh izbezumljen posve, baš kao da isprazne vidim
 Tlapnje jer nestalne slike osjetila varaju moja. 45
- S krovova na polje leti golubicā, haonskih ptica,⁴
 Veliko mnoštvo pa natrag doletjevši opet na kuće
 Zabat zaposjednu, svjesne da sigurno borave ondje,
 Bezbržižne posve od straha iz prirode koji im prijeti.
 Koji se, u ovaj pothvat neupućen dosad, promatrač, 50
 Što sam i osobno bio, ljepoti divio ne bi,
 Novoga sela, bogatstvu, baš kakvo se na sve strane
 Po imanjima viđa što napor ih dotjera silan?
 Opažoš kako tvrdoću odložiti nauči staru
 Oporo, prijeteće mjesto, a gomilom stršećih stijena 55
 Prekrito smekša se tlo, sad gnojeno oštricu pluga
 Kukastu trpi, a zatim za motikom svinutom teži.
 Izdašna zemlja što gipko uz ljupki se penje brežuljak
 Na sve se prostire strane i plodna od ponosa puca
 Oštrim nad kamenom svojim i ne nosi Bakhove samo 60
 Darove nego i plodom Pomoninim obilno rađa.⁵
 Troma što priroda nekoć i štetnih gomila stijena
 Ovomu uskrati mjestu, to dopušta sada vještina
 Brdima obrađenim, i ondje gdje surovost oštra
 Stijene je stvrđnula strme, sad mladicom dozrijeva mnogom 65
 Prilično prostrana zemlja, što nakon obrade prave
 Sretnu potkrepljuje nadu u bogat plodova prinos.
 Ako se šiljate ovdje i odveć hrapave stijene,
 Što su se dizati nekoć u surove litica znale,

² U latinskom izvorniku stih sadrži samo pet stopa; kako to u rukopisu ni na koji način nije naznačeno, možemo pretpostaviti da je dio teksta omaškom ispušten prilikom prepisivanja.

³ Brdo Gaur u Kampaniji (*Mons Gaurus*, danas Monte Barbaro) bilo je čuveno po izvrsnu vinu.

⁴ Haonci su bili narod u sjeverozapadnom dijelu Epira, a ime su dobili po praocu Haonu, sinu Prijamovu. Haonskim pticama nazivale su se golubice koje su otkrivale budućnost u epirskoj Dodoni, gradu u Epiru, poznatu po Zeusovu proročištu.

⁵ Bakho (Dioniz) bog je vinove loze i vinogradarstva, a Pomona božica voća.

- 91 Voluantur, pręsensque loci positusque decusque, 70
 Ingenti tantis dominis ducetur honori
 Ingenium potuisse soli sic triste domare,
 Vt bonitate sua quosuis modo prouocet agros
 Et certare simul de fertilitate laboret.
- Vix a patriciis quisquam nostratibus arti 75
 Plenius his ruris, disciplineque uacauit.
- Pręsentes cęli mores, annique notare
 Nouerunt, et quando cadat, uel surgat ab ortu
 Sidus quodque suo; quid cuique subinde repugnet,
 Conueniatque plage; quid fossa liquoribus arua 80
 Promittant, quid deinde negent, frustrata colonos.
- Hac deprenderunt habitum radicitus omnem
 Istius ratione soli: terreque subesse
 Fęcundas, licet ipsa foret squallore, situque
 Decolor, ex ipso glebas nouere colore, 85
- Horrida quo tellus crebris infirmior olim
 Saxetis, spinisque fuit, sine fine coortis,
 Hoc melius nitet, inque dies fit pulchrior arte,
 Fossorum uersuta manu, grandique colonis
 Fęnore respondet, captos toleranter ab ipsis 90
 In cultu, large compensatura labores.
- Vbertate sua plane gestire uidetur
 Conciliare sibi dominorum uelle fauorem,
 Ac apud externos famam, laudemque mereri.
- Hic emundati quędam minus occupat aptas, 95
- 91r Quoquouersus agri ueluti substructio partes,
 In seriem distincta suam, quam lectio solers
 Effecit lapidum, diuulsarumque petrarum,
 Vt melius relique perpurarentur ab omni
 Obiice, qui tardet teneras adolescere stirpes, 100
 Villa racemiferi pulchre sita collis in ima
 Parte uidet prope stagna maris uergentis in Arctos,
 Litore portus ubi capit interiore carinas.
- Illa, quibus sterilis iamdudum portio terre
 In tumulos sparsis ex omni parte rigebat, 105

- Negdje i prostiru, stanje i izgled sadašnji mjesta
 Bit će za vlasnike takve na veliku slavu i diku
 Narav da surovu zemlje ukrotiti mogli su tako,
 Svojom da vrsnosti ona baš svako izaziva polje
 I da se zajedno s njime u plodnosti takmiti trudi. 70
- Teško da itko se više od ovih naših plemića
 Posveti njezi imanja, uz pravo umijeće i znanje. 75
- Sadašnje značajke neba i godišnjih doba opažat
 Znaju, i zalaska vrijeme i izlaska zvijezde baš svake;
 Što se podneblju kojem odupire, što mu pak godi;
 Što li posute gnojem oranice puštaju rasti, 80
 Što li uskraćuju opet, težakā izigravši nadu.
- Na taj spoznaše način iz temelja prirodu cijelu
 Onoga tla, po boji već samoj njegovoj znaju,
 Makar prljava zemlja od gadosti, nečisti bila,
 Grumenje ona da plodno u svojim njedrima krije. 85
- Što je nekada zemlja jalovija, slabija bila,
 Kamenjem prekrivena i trnjem što niče bez kraja,
 Više to blista i danom već svakim postaje ljepša,
 Orana rukom kopača, i velikim vraća dobitkom
 Svome težaku za muke pri obradi što ih podnese 90
 Strpljivo, hoteci njemu darežljivo naknadu dati.
- Plodnošću zaista žarko baš nastoji, čini se, zemlja
 Naklonost vlasnika svojih po svaku zadobiti cijenu,
 K tome kod naroda stranih zaslužiti slavu i hvalu. 95
- Ovdje neka podgradnja na potpuno sređenu polju
 Manje pogodan dio za sijanje zaprema posve,
 Posložena u nizu, a umješan stvori je izbor
 Skupljena kamenja, k tome još stijena slomljenih većih,
 Da se preostali dio od prepreke očisti bolje
 Svake, što mladice nježne u rastu usporiti može.⁶ 100
- Vila smještena zgodno u samome podnožju brda
 Bogata grožđem, u more na sjeveru izbliza gleda,
 Luka gdje brodove prima u naručje obala svojih.
- Kada se kamenje ono, u gomile rasuto silne,
 Razlog što zemlje dio već odavna neplodan bješe, 105

⁶ Teško je sa sigurnošću tvrditi na što točno autor misli u stihovima 94–100, ali čini se da je smisao sljedeći: zemljište je potpuno očišćeno i raskrčeno, no kako ipak postoje dijelovi koji su manje pogodni (*minus aptas*) za obrađivanje, na njih je posloženo, moguće i kao temelji za gradnju (*substructio*), kamenje koje je uklonjeno s ostatka zemljišta.

- Mutato saxeta loco, quadrataque ferro
 In uillę creuere domos; et in aera ducta
 Ex ipsis uastę constant prętoria molis,
 A dominis habitanda suis, si forte relicta
 Vrbe, uelint animi quandoque remittere curas, 110
 Excelsas hic surgit adhuc erecta sub auras
 Defensura tubis, munimentisque colonos
 A piratarum quouis molimine turris.
 Hanc Amphionię cantu fortasse reare
 Structuram creuisse lyre, lapidesque moueri 115
 Ad citharę didicisse sonum, nec dispare forte
 Pergama Neptuno, Phęboque labore steterunt.
 Ex nauī, summas cum iam tetigisset arenas,
 Desilui iuxta structum prope litora tectum.
 Huc circumfusi populatrix turba profundi 120
 Aduectat captos ęstiuo tempore pisces,
92 In multis ut sparsa cadis sale copia duret
 Illorum numerosa diu, quam postea uendit
 Villicus intentis ad salsamenta propolis.
 Inde per accliuis gressum compendia collis 125
 Direxi, miras prope collustrare profectus,
 Quas a longinquo mihi cernere contigit, ędes.
 Multiplex bifido suffulta pedamine uitis,
 Pertica per celsas quam crebra statuminat auras,
 Ingentes uiret ante fores, foliisque peramplum 130
 Vestibulum, partemque uię sublimis obumbrat.
 Interiora loci circumspectare uolentem
 Villicus adueniens mox introduxit in ędes
 Et satis humane penetralia cuncta retexit.
 Visitur hic uasto nigris uillatica pennis 135
 In septo gallina frequens; ubi gibbere curuę
 Et uarię plumis aliquot Meleagrides insunt.
 Plurimus anser adhuc inibi clangore reposcit
 Stagna, parique replent anates clamore cohortem,
 Egressus si forte sibi foret obiice clausus, 140

- Premjesti drugamo, kada ga željezni obradi alat,
 Od njega domovi vile narastu, a gospodske kuće
 Uvis se prostrane dižu od kamena sazdane istog,
 Kako bi vlasnike svoje ugostile kad im se sviđi
 Iz grada otići, dušu od silnih odmoriti briga. 110
- Ovdje nadalje stoji, u nebo se uzdiže kula,
 Kako bi zvucima trube i čvrstim bedemom svojim
 Branila vazda težake od gusarskog napada svakog.
 Možda mislit ćeš glazbom da zidovi niknuše ovi
 Amfionove lire,⁷ da stijene uz kitare zvuke 115
 Kretnje naučiše, trudom jer nimalo različnim tvrđu
 Trojansku digoše nekoć Posejdon i Apolon bozi.⁸
 Čim se zrnaca prvih dotaknula pješćanih lađa,
 Odmah iskočih kraj kuće uz obalu dignute samu.
 Ovamo družba što pustoš u okolnom ostavlja moru, 120
 Riblji iznova ulov za ljetnih dovozi dana
 Kako bi trajala dugo, u sudove spremljena mnoge,
 Zaliha posuta solju, upravitelj koju će potom
 Prodati prekupcima na slanu što čekaju ribu.
 Odanle krenuh i korak na prečac po strmu brežuljku 125
 Upravih, izbliza divnu promotriti hoteći zgradu,
 Koju sam uspio prije razabrati već iz daljine.
 Spletana vinova loza, za rascijepljen vezana kolac,
 Što je mnogobrojnom motkom daleko dignuta uvis,
 Ispred golemih vrata zeleni se, prostrano lišćem 130
 Predvorje, dio puta s visine prekriva sjenom.
 Kako sam htio također i iznutra baciti pogled,
 Skoro upravitelj stigne, u prostor me zgrade uvede,
 Vrlo mi ljubazno svaku tad pokaže sobu u kući.
 Ovdje se vidjeti mogu u prostranu dvorištu mnoge 135
 Kokoši crnoga perja, a biserke, grbave koke,⁹
 Šarenih krila, također u manjem su prisutne broju.
 Brojne nadalje ondje zahtijevaju gakanjem guske
 Vodu, a jednakom grajom ispunjaju dvorište patke,
 Ne bi li dobile izlaz što ograda priječi ga njima. 140

⁷ Amfion, sin Zausa i Antiope, bio je tebanski kralj i slavni glazbenik. Zajedno s bratom Zetom izgradio je tebanske zidine. I dok se Zeto za nošenje golemih kamenih blokova oslanjao na nevjerojatnu fizičku snagu, Amfion se utekao umjetnosti: tako je dražesno svirao na zlatnoj liri, poklonu Apolonovu, da se kamenje pomicalo i samo od sebe gradilo bedeme.

⁸ Zidine Pergama, trojanske utvrde, podigli su na zapovijed boga Zeusa Posejdon i Apolon (Feb).

⁹ U latinskom izvorniku *Meleagrides*, prema Meleagriticama, sestrama junaka Meleagra, lovca na kalidonskoga vepra, za koje priča kaže da su dugo oplakivale bratovu smrt i naposljetku se pretvorile u morske kokoši.

- Fontanę defectus aque fecisse uidetur,
 Vt minus hæc aliqui possint incepta probare,
 Ignari, quos fauce trahant arente liquores
 A uario reduces auium, leuiumque caprarum,
 Hircorumque greges, armentaque bucera pastu, 145
- 92r** Qui siquidem cessant ex ipsius indole terrę
 Vndantes latices, adeo supplentur ab arte,
 Vt durabilium penuria prorsus aquarum
 Exulet, optatos quę non modo semper in haustu
 Sufficiunt pecori, sed et omnibus undique nautis 150
 Appulsis, si forte siti cogantur aquari.
- Namque præaltarum satis ampla superque domorum
 Excipiunt densis effusos nubibus imbres,
 Inque duas condunt per apertos tecta canales
 Cisternas; ubi dulcis aque uis magna subinde 155
 Desuper illapse, ueluti fontana perennat.
- Prima colonorum ferme seruatur ad usus;
 Altera uero greges adquat, numquamque negari
 Illa peregrinis lymphas est uisa carinis.
- Hos etiam latices sitiens caprarius haurit, 160
 Vpilioque frequens, armentorumque magister.
- Est bene prospectum dominorum præside cura,
 Ne sibi concessas, quicumque ueniret aquatum,
 Extraxisse foras adigatur funibus undas,
 Neue fatigetur scalis petiisse coactus 165
 Os cisternarum, nec descendisse laboret.
- Ærea namque fere prope maius fistula limen
- 93** Obturamento rapidus quo sistitur humor,
 Laxato, demittit aquas; magnumque fluentes
 In cratera iacit, mersa quas attrahit urna 170
 Nauita siue uagus, pecudum seu pastor in haustus.
- Per uarios hinc plana gradus ascenditur altę
 Ad tabulata domus, et ad ipsius intima uillę,
 Cum nequeant aliunde peti; quo ianua ducit
 Sclarum prope summa patens; ubi uisitur hortus, 175
 In medio, circumque uię, multiplice saxo
 Constratę, paruęque domus utrinque uidentur
 Pro procul accitis structę cultoribus agri.
- Hęc dici fors uilla potest uelut urbis imago
 Exiguę, solidis cum septa sit undique muris, 180
 Pars quibus exterior fuit edificata domorum.

- Manjak izvorske vode za neke je, čini se, razlog
 Manje da skloni budu pohvaliti pothvate ove:
 Ne znaju koju to vodu ispijaju ždrijelima suhim
 Jata ptica dok s paše se vraćaju šarene, stada
 Jaraca, okretnih koza te rogatih goveda krda. 145
- Ako li doista stane tekućine izvorske dotok,
 Zemlje prirodni dar, nadomjesti njega vještina,
 Tako da nestašica u progonstvo otiđe ravno
 Žuđene vode, pa vazda za piće dostatna biva
 Stoci, mornarima svim, odasvud što pristignu amo,
 Ako ih slučajno žeđa već prisili po vodu poći. 150
- Visokih naime kuća, prostraniji nego što treba,
 Primaju krovovi kišu iz gustih što oblaka lije,
 Koju kroz žlijebove dalje do dviju cisterni vode;
 Ondje pitke vode sva sila što dođe odozgo 155
 Dugo spremljena traje, baš kao da s izvora stiže.
- Prva se od njih uglavnom za potrebe čuva seljaka;
 Druga pak napaja stada, i nije se nikada zbilo
 Stranom da uskrati vodu za piće kojemu brodu. 160
- Ovu tekućinu bistru, kad ožedni, pije i kozar,
 Često je pije i pastir te blaga krupnoga čuvar.
- Dobro se vlasnici kuća u svojoj velikoj skrbi
 Pobrinu baš da nitko, tko god je došao po nju,
 Ne mora užetom van izvlačiti danu mu vodu,
 Niti da prisiljen bude do ulaza cisterni ići 165
 Umoran stubama niti da natrag se spuštati muči.
- Mjedena naime cijev do ulaza smještena većeg,
 Kad joj se otvori špina, tekućini prepreka brznoj,
 Odmah ispušta vodu, u posudu veliku lijeva;
 Potom, uronivši krčag, do usta je primiče sebi 170
 Mornar zalutali neki il' pastir što na blago pazi.
- Odavle počinje uspon do katova visoke kuće,
 Preko stepenica raznih, i nutarnjih dijelova vile,
 Niotkud dostupnih drugo; a onamo otvoren ulaz
 Vodi, na stubišta vrhu, gdje vrt se vidjeti može, 175
 Na sredini, oko njeg sve nastrojeni kamenjem brojnim
 Putevi, kuće se vide s obiju malene strana,
 Građene za težake iz dalekog pozvane kraja.
- Ova bi mogla se vila baš slikom nazvati grada
 Maloga, bedem jer čvrsti sa svih je opasuje strana,
 Koji ujedno služi za izvanjske zidove kuća. 180

- Ambitus est bipatens, duplici cauus utpote porta,
 Altera uicinis portus obuertitur undis,
 Qua frigescentes prospectat parte Triones,
 Quaque petuntur aque, positusque supernus aditur, 185
 Altera uero plagam nimborum suspicit Austri,
 Ad templum quę monstrat iter, quod collis in ipso
 Vertice constructum non uno numine uillam
- 93r** Seruat et infesto uineta tuetur ab imbre.
 Hinc potes in mediis spectare Liburnidas undis, 190
 Nempe Pharon, Melitamque procul, quę clara uterque
 Ante fuit, nunc uero satis fert ostrea grata,
 Fortassis conchis non concessura Lucrinis;
 Et Ladesta ferax, Corcyraque dicta Melęna
 Cernitur, atque magis obnoxia fluctibus Issa. 195
- Cętera forte canam, modo uiuam, quando supremam
 Magnificis tantę cęptis audiuerō uillę
 Impositam semel esse manum; penuria namque
 Nobilium, qui celsa struant exorta, fabrorum
 Facit, ut ipsa mihi, uelut imperfecta, tacenda 200
 Esse rear, penitus quoad absoluantur ad unguem.

- Pristupa s dviju se strana jer dvostruki postoji ulaz:
 Jedan je okrenut ravno spram valova susjedne luke,
 Na toj motreći strani u studeno medvjede zviježđe,
 Kuda se stiže do vode i pristupa smještaju gornjem. 185
 Drugi pak gleda odozdo u stranu kišnog južnjaka,
 Koja pokazuje put do crkve što na samom vrhu
 Podignuta brežuljka uz više svetaca pomoć
 Vilu i vinograd štiti od pogubnih udara kiše.
- Odavle usred mora Liburnide¹⁰ motriti možeš: 190
 Hvar i daleki Mljet, što oba bijahu slavni
 Nekoć, a oštrigom sada obilato rađaju milom,
 Koja ni lukrinskoj školjci prvenstvo prepustiti neće;¹¹
 Lastovo k tome plodno i Korčula nazvana Crnom
 Vidi se, kao i Vis pod naletom valova većim. 195
- Možda ću, budem li živ, i o drugom pjevati čuvši
 Da je i završna ruka tom sjajnomu pothvatu dana,
 Takve vile izgradnji; jer manjak meštara vrsnih,
 Koji bi sposobni bili sazidati visoke zgrade,
 Čini da radije o tom, kad svršeno nije, još šutim 200
 Dok se ne zgotovi posve i dotjera točno u dlaku.

¹⁰ S obzirom na to da se Liburnija prostirala od sjevera Dalmacije do Istre, očekivali bismo da se naziv *Liburnides* odnosi na otoke sjevernoga Jadrana. Međutim, sva je prilika da Karamaneo pod tim nazivom misli upravo na otoke koje ovdje i poimence navodi.

¹¹ Oštrige iz Lukrinskoga jezera (*Lucrinus Lacus*, danas Lago Lucrino), smještene uz samu obalu Kampanije, bile su na glasu kao iznimno ukusne.

POPIS SLIČNIH MJESTA I MOGUĆIH KARAMANEOVIH IZVORA

Praef. 8 Usp. Boeth. *Cons.* 1, 1, 2: *Flebilis heu maestos cogor inire modos.* 13 Usp. Ovid. *Trist.* 5, 7, 57: *En pudet et fateor, iam desuetudine longa.* 16 Usp. Prop. *Eleg.* 3, 3, 22: *Non est ingenii cumba grauanda tui.* 17 Usp. Boeth. *Cons.* 1, 1, 1: *Carmina qui quondam studio florente peregi.* 21 Usp. Mart. *Epigr.* 5, 80, 3: *Dum nostras legis exigisque nugas;* 7, 51, 1: *Mercari nostras si te piget, Vrbice, nugas;* Eug. Tolet. *Carm. Praef.* 11: *At tu, qui nostras tranquillo pectore nugas.* 22 Usp. Sidon. *Carm.* 2, 257: *Non interiecto fit latior area naso.* 25 Usp. Ovid. *Fast.* 5, 320-321: *Saepe mihi Zephyrus "dotes corrumpere noli / Ipsa tuas" dixit: dos mihi uilis erat;* *Trist.* 1, 9, 48: *Scaena manet dotes grandis, amice, tuas.* 26 Usp. Ovid. *Met.* 9, 258: *Sed meruisse dari sciet inuitusque probabit.* 27 Usp. Ovid. *Trist.* 2, 424: *Ennius ingenio maximus, arte rudis;* Auson. *Ecl.* 20, 1: *Vir bonus et sapiens, qualem uix repperit unum.* 28 Usp. Sil. Ital. *Pun.* 16, 294: *Mente fauete pari atque aures aduertite uestras;* Arat. *Act. apost.* 1, 387: *Conueniant sub mente pari numerique frequentis.* 29 Stat. *Theb.* 8, 759: *Venerat et misero decus immortale ferebat;* Sil. Ital. *Pun.* 14, 341: *Vir fuit Isthmiacis decus immortale colonis;* Claud. *In Eutr.* 2, 282: *Aurea sanctarum decus immortale comarum;* *Carm. min.* 27, 64: *Admonet ut rerum decus immortale remittant;* Prud. *Symm.* 2, 757: *Virtutis pretium decus immortale secuto.* 30 Usp. Ovid. *Trist.* 1, 6, 30: *Nostraque sunt meritis ora minora tuis;* Pont. 4, 1, 4: *Accedet meritis haec quoque summa tuis;* Ennod. *Carm.* 1, 2, 32: *Sic currant meritis aurea facta tuis.* 31 Usp. Ovid. *Pont.* 3, 1, 145: *Cum tibi contigerit uultum Iunonis adire;* Ps. Cato *Dist.* 4, 48, 1: *Cum tibi contigerit studio cognoscere multa.* 33 Usp. Opt. Porf. *Carm.* 25, 5 (*passim*).

1 Usp. Stat. *Silv.* 5, 2, 61: *Iamque alio moliris iter nec deside passu;* Sil. Ital. *Pun.* 13, 881: *Atque una profugus lustrabit caerulea puppe;* 15, 164; 15, 239. 2 Usp. Claud. *Goth.* 58; Corrip. *Iohann.* 1, 360. 3 Usp. Sil. Ital. *Pun.* 6, 351: *Nauali propulsa ratis, iam nautica pubes;* Auson. *Mos.* 229; 239; Arat. *Act. apost.* 2, 1094. 4 Usp. Stat. *Ach.* 1, 694: *Imperat et remis Zephyros supplere cadentes.* 9 Usp. Eug. Tolet. *Carm.* 13, 2. 14 Lucan. *Phars.* 3, 195: *Primaque cum uentis pelagique furentibus undis;* Stat. *Theb.* 9, 446: *Sic ait infrendens et sponte furentibus undis.* 16 Usp. Iuv. *Sat.* 14, 302: *Dum rogat et picta se tempestate tuetur.* 17 Usp. Sedul. *Carm. Pasch.* 1, 196: *Venit ad ignotas inimico remige terras.* 20 Usp. Sil. Ital. *Pun.* 1, 331: *Ereptamque fugam et claudi uidet aggere muros.* 22 Hor. *Epist.* 1, 3, 19: *Grege auium plumas, moueat cornicula risum.* 23-24 Usp. Stat. *Theb.* 5, 12: *Rauca Paraetonio decedunt agmina Nilo.* 26 Usp. Lucan. *Phars.* 6, 349: *Sensit aquae Nereus, melius mansura sub undis.* 27 Usp. Paul. Petric. *V. Mart.* 5, 654: *Tum solum exiguam piscem sumebat in escam.* 29 Usp. Ovid. *Fast.* 5, 275: *Talia dicentem tacitus mirabar; at illa.* 34 Usp. *Carm. epigr.* CLE 00260, 4: *Vrbe redux genio pagi hanc dedicat aram.* 37 Usp. Ovid. *Met.* 8, 789: *Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus.* 38 Usp. Sen. *Herc. Oet.* 136: *Et dumeta iugis horrida torridis;* Petr. *Sat.* 134, 3; Sil. Ital. *Pun.* 17, 274. 42 Usp. Ovid.

Pont. 4, 3, 57: *Tu quoque fac timeas, et quae tibi laeta uidentur.* **43** Usp. *Stat. Silv.* 3, 5, 99: *Seu tibi Bacchei uineta madentia Gauri.* **44-45** Usp. *Ven. Fort. V. Mart.* 4, 127: *Dicentes stupidi se somnia uana uidere;* *Ovid. Fast.* 2, 769: *Carpitur attonitos absentis imagine sensus.* **46** Usp. *Ovid. Ars* 2, 150: *Quasque colat turres Chaonias ales habet.* **47** Usp. *Verg. Aen.* 12, 254: *Facta nube premunt, donec ui uictus et ipso;* *Auson. Cupido* 54: *Facta nube premunt; trepidantem et cassa parantem.* **49** Usp. *Ovid. Ars* 3, 609: *Admiscenda tamen Venus est secunda timori.* **51** Usp. *Stat. Ach.* 2, 158: *Cum quaterem priscosque uirum mirarer honores.* **54** Usp. *Ovid. Met.* 5, 430: *Ossa pati flexus, unguis posuisse rigorem.* **55-56** Usp. *Verg. Georg.* 2, 423: *Ipsa satitis tellus, cum dente recluditur unco.* **60-61** Usp. *Boeth. Cons.* 2, 5, 6: *Non Bacchica munera norant.* **62** Usp. *Stat. Ach.* 1, 848: *Hic aliae, quas sexus iners natura que ducit.* **68** Usp. *Carm. epigr.* Mossong-2022, 00646, 6: *Cunctaque sidereo percussa in murice saxa.* **69** Usp. *Avien. Orb. terr.* 208: *Hic rigidas errare ferunt per marmora cautes;* *Claud. Carm. min.* 26, 21. **78** Usp. *Boeth. Cons.* 1, 2, 17: *Casurum rutilo surgat ab ortu;* 3, 6, 1: *Omne hominum genus in terris simili surgit ab ortu.* **84** Usp. *Calp. Sic. Ecl.* 1, 43: *Et redit ad terras tandem squalore situque.* **92** Usp. *Lucr. Rer. nat.* 6, 1047: *Usque adeo fugere a saxo gestire uidetur.* **104** Usp. *Cypr. Gall. Iud.* 734: *Scrutantes, ut cuncta probent, quae portio terrae.* **105** Usp. *Lucan. Phars.* 8, 426: *In tumulos prolapsa ducum Babylonque iaceret.* **114-115** Usp. *Prop. Eleg.* 1, 9, 10: *Aut Amphioniae moenia flere lyrae;* *Lucr. Rer. nat.* 1, 80; 5, 114; *Sidon. Carm.* 7, 560. **116** Usp. *Ven. Fort. Carm.* 7, 1, 4: *Ad citharae cantus traxit amore feras.* **118** Usp. *Verg. Georg.* 2, 232: *Rursus humum et pedibus summas aequabis harenas;* *Lucan. Phars.* 8, 754: *Litore pendebat. Summas dimouit harenas.* **120** Usp. *Auson. Mos.* 242: *Scrutatur Scrutatur toto populatrix turba profundo.* **121** Usp. *Mart. Epigr.* 2, 78, 1: *Aestiuo serues ubi piscem tempore, quaeris;* *Ven. Fort. Carm.* 7, 21, 7: *Ne sitiā rabidis aestiū tempore flammis.* **125** Usp. *Ovid. Met.* 3, 234: *Tardius exierat, sed per compendia montis;* *Val. Fl. Argon.* 1, 484: *Ecce per obliqui rapidum compendia montis.* **138-139** Usp. *Sil. Ital. Pun.* 1, 181: *Incepit dominique crucem clamore reposcit;* 17, 459: *Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.* **143** Usp. *Hor. Epod.* 14, 4: *Arente fauce traxerim;* *Sil. Ital. Pun.* 4, 84: *Ac nitidum uiridi lente trahit amne liquorem.* **145** Usp. *Ovid. Met.* 6, 395: *Lanigerosque greges armentaque bucera pauit.* **146** Usp. *Cypr. Gall. Exod.* 552: *Undantes cernunt latices, quos pectore fesso.* **153** Usp. *Verg. Ecl.* 6, 38: *Altius atque cadant summotis nubibus imbres;* *Ovid. Met.* 11, 516: *Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres.* **154** Usp. *Tert. Adv. Marc.* 4, 110: *Inque duas partes aedem diuiserat unam;* *Mar. Victor. Aleth.* 3, 507: *Inque duas abeant tantum tria corpora partes;* *Ovid. Met.* 1, 285: *Exspatiata ruunt per apertos flumina campos.* **157** Usp. *Ambr. Nat. rer.* 95: *Pars huius fructus homini seruatur ad usus.* **161** Usp. *Ovid. Fast.* 3, 61: *Omnibus agricolis armentorumque magistris.* **178** Usp. *Claud. Cons. Stil.* 1, 344: *Illae Tyrus gaudent cultoribus agri.* **179** Usp. *Ovid. Met.* 12, 225: *Vt poterant, rapiunt; captaeque erat urbis imago.* **180** Usp. *Avien. Orb. terr.* 1069: *Gazaque proceris adsurgens undique muris.* **183** Usp. *Auson. Epist.* 23,

48: *Iamque in conspectu est, iam prora obuertitur amni.* **189** Usp. Ven. Fort. *Carm. app.* 1, 111: *Imbribus infestis si solueret unda carinam.* **190** Usp. Prisc. *Periheg.* 518: *Continuo post hasce Liburnidas aspicias altas.* **193** Usp. Hor. *Epod.* 2, 49: *Non me Lucrina iuuerint conchylia;* Mart. *Epigr.* 5, 37, 3: *Concha Lucrini delicatior stagni.* **195** Usp. Lucan. *Phars.* 2, 402: *Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.* **196** Usp. Ovid. *Trist.* 4, 4, 47: *Forsitan hanc ipsam, uiuam modo, finiet olim.* **197** Usp. Paul. Nol. *Carm.* 19, 333: *Aemula magnificis strueret tunc moenia coeptis.* **201** Usp. Ovid. *Met.* 13, 65: *Esse rear nullum, qui cum imploraret Ulixen;* Hor. *Sat.* 1, 5, 32: *Cocceius Capitoque simul Fonteius, ad unguem.**

Literatura

- Allison, W. H – Schnur, H. C. 1980. Antun Karamaneo's *Carmen ad Jac. Candidum* and the Hvar Theatre. *Humanistica Lovaniensia* 29: 246–285.
- Božić-Bužančić, Danica. 1999. Ivan Petar Marchi-Marki: njegovo djelovanje i njegova oporuka. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 41: 181–202.
- Karamaneo, Antun Matijašević. *Caramaneo: Manoscritti* (rukopis). Knjižnica Arheološkoga muzeja, Split, 50b56-1; 50b56-2.
- Novak, Grga. 1956. Antun Matijašević Karamaneo. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 4–5: 455–482.
- Stepanić, Gorana. 2005. *Hrvatsko pjesništvo na latinskom u sedamnaestom stoljeću: stilske tendencije i žanrovski inventar* (doktorska disertacija). Zagreb.
- Stipan, Davor. 2015. Sakralna arhitektura u Komizi na Visu u renesansnom i baroknom razdoblju. *Peristil* 58: 39–50.
- Zamarovský, Vojtech. 1989. *Junaci antičkih mitova: leksikon grčke i rimske mitologije*. Zagreb: Školska knjiga.

* Zahvaljujem recenzentima i urednicima na korisnim opaskama i sugestijama, a Mislavu Beniću na pomoći u razumijevanju nekoliko zahtjevnijih mjesta u latinskom tekstu.

Maslinica on the island of Šolta as described in the Latin poem by Antun Matijašević Karamaneo

Summary

This paper presents a previously unpublished Latin poem by Antun Matijašević Karamaneo, a native of Vis (1658–1721), which describes the newly built villa Maslinica on the island of Šolta. The text of the poem, together with the prologue dedicated to Abbot Bartolomeo Zeno, was written on the occasion of Matijašević's visit to Maslinica in 1717. The introductory part of this paper provides basic information about the author and his work and the place of Maslinica, as well as a brief content of the poem. This part also contains a brief overview of Matijašević's language and style, as well as notes on the Latin version of the poem and its Croatian translation. The central part of the paper presents a parallel Latin text and a Croatian translation accompanied by notes. The final part contains a list of potential Matijašević's sources, i.e. similar places in the verses of ancient poets.

Keywords: Antun Matijašević Karamaneo, Maslinica, Island of Šolta, Croatian poetry in Latin in the 18th century

